

# Zijn leraren lezers en hoe kunnen ze lezers worden?

Leraren die zelf veel lezen, besteden meer aandacht aan leesbevorderende activiteiten in de klas. De praktijk leert dat niet alle (aanstaande) leraren zelf lezers zijn. Sommigen beweren zelfs een hekel te hebben aan lezen. De vraag naar wat deze leraren nodig hebben om tot lezen te komen, om zo betere leesbevorderaars te zijn voor hun leerlingen, was aanleiding voor het oprichten van een professionele leergemeenschap op Hogeschool De Kempel. Onderzoekers vanuit drie basisscholen en de hogeschool bogen zich drie jaar geleden over de vraag welke interventies effectief zijn om aanstaande en zittende leraren aan het lezen te krijgen.

## Lezers maken lezers

Het verzorgen van goed leesonderwijs is een kerntaak van (aanstaande) leraren en het bevorderen van leesplezier en leesmotivatie vormt een belangrijk onderdeel van deze taak. Leesgedrag van leraren heeft effect op het lezen in de klas. Leraren die zelf veel lezen, laten hun leerlingen vaker vrij lezen, praten vaker en langer over boeken en raden hun leerlingen vaker boeken aan (Jongstra et al 2021; McKool & Gespass, 2009; Stichting Lezen 2022). Helaas is een dalende trend zichtbaar als het gaat om de leesvaardigheid, de leesmotivatie en het leesplezier bij Nederlandse kinderen en jongeren (Swart et al. 2023). Deze trend is ook merkbaar bij (aanstaande) leraren, die vaak weinig of niet lezen en soms zelfs zeggen lezen te 'haten'. Onderzoek van Probiblio uit 2021 (Stichting Lezen 2021) toont dat 40% van de Pabo-studenten niet uit zichzelf een boek leest. En dat terwijl zij voor een dubbele opdracht staan: zelf (weer, vaardige) lezers worden, zodat ze op hun beurt van hun leerlingen lezers kunnen maken. Vanuit de ambitie om het lezen onder (aanstaande) leraren te bevorderen, werd op Hogeschool De Kempel de professionele leergemeenschap (PLG) 'De leraar als leesbevorderaar' opgericht. Deze PLG bestond uit drie opleiders van deze pabo en drie basisschoolleraren met een gezamenlijke passie voor lezen. Om antwoorden te vinden op de vraag hoe (aanstaande) leraren ertoe kunnen worden aangezet om zelf (weer) te gaan lezen, zodat zij het belang ervan gaan ervaren en zich competent gaan voelen als lezer en leesbevorderaar, heeft deze PLG de afgelopen jaren diverse interventies uitgetoetst.

## Inzicht in kwaliteiten en interventies

Uit een literatuurstudie van Kieft et al. (2021) komt naar voren dat (aanstaande) leesbevorderende leraren over vijf kwaliteiten dienen te beschikken:

- kennis over goed leesonderwijs;
- vaardigheden om deze kennis toe te passen;
- vertrouwen dat ze daadwerkelijk leesmotivatie kunnen bevorderen (self-efficacy);
- gemotiveerd zijn om kinderboeken te lezen;
- als overkoepelende kwaliteit is repertoirekennis noodzakelijk. (Kieft et al. 2021; Jongstra et al. 2023).

De didactische kennis, de vaardigheden en de self-efficacy kunnen bevorderd worden in professionaliseringstrajecten. Aan het zelf kinderboeken lezen en de repertoirekennis kan gewerkt worden met gedrags- en motivatie-interventies. Het onderzoek van de PLG van De Kempel richtte zich op versterking van de vierde en vijfde kwaliteit: het zelf kinderboeken lezen, in combinatie met de vergroting van de repertoirekennis. De vraag daarbij was welke gedrags- en motivatie-interventies daarvoor het meest effectief zijn.

## Aanpakken voor gemotiveerde en niet-gemotiveerde lezers

Voor verandering van leesgedrag (meer kinderboeken gaan lezen) is leesmotivatie nodig. Leraren en aanstaande leraren kunnen onderverdeeld worden in gemotiveerde en niet-gemotiveerde lezers. Onder de gemotiveerde lezers bevinden zich leraren die altijd lezen en zij die wel willen lezen maar het toch niet doen. Deze laatste

groep is gemotiveerd om kinderboeken te lezen, maar komt er niet toe, het is (momenteel) geen onderdeel van hun routine. Zij kunnen in het verleden lezer geweest zijn, waarbij ze ergens in hun leesgeschiedenis zijn afgehaakt. Deze leraren zijn gebaat bij een gedragsinterventie (de motivatie hebben ze immers al). Een mogelijk effectieve gedragsinterventie bij deze groep gemotiveerde lezers is een nudge. Nudges zijn kleine, niet-verplichtende ingrepen in de omgeving, waarmee mensen kunnen worden aangezet tot wenselijk gedrag, mits zij gemotiveerd zijn tot dat gedrag. Een nudge kan de vorm hebben van een 'reminder', die gemotiveerde lezers eraan herinnert een boek te gaan lezen. Een ander deel van de (aanstaande) leraren is niet of niet voldoende gemotiveerd om kinderboeken te lezen. Voor deze groep is

**Sociale media sorteren een significant gedragseffect bij voltijd-pabostudenten: zij geven aan gevoelig te zijn voor tips voor boeken en lessuggesties.**

eerst een motivatie-interventie nodig voordat op gedrag kan worden geïntervenieerd. Vooral sociale motivatie (het delen van leeservaringen en het praten over boeken met anderen) kan een rol spelen bij het vergroten van de intrinsieke leesmotivatie van (aanstaande) leraren (Kieft et al. 2021). De PLG was in beide aanpakken geïnteresseerd en formuleerde als onderzoeksvraag: Welke gedragsinterventies en motivatie-interventies kunnen het leesgedrag en de leesmotivatie van (aanstaande) leraren bevorderen?

## Doelgroepen in het onderzoek

In het praktijkonderzoek van onze PLG waren drie verschillende doelgroepen betrokken die los van elkaar werden bevraagd en waarbij verschillende interventies werden toegepast. Het ging hier om:

- leraren op drie verschillende basisscholen in Helmond (n=53);
- tweedejaars voltijd pabostudenten van Hogeschool De Kempel (n=146);
- eerstejaars deeltijd pabostudenten van Hogeschool De Kempel (n=46).

Om te achterhalen of we met gemotiveerde of met niet-gemotiveerde lezers te maken hadden (en welke interventies we dus moesten inzetten), hebben we een vragenlijst uitgezet onder deze drie groepen. We vroegen de verschillende doelgroepen voorafgaand aan de interventies allereerst of zij zichzelf een lezer noemden. Uit de resultaten bleek dat deeltijdstudenten zichzelf significant vaker een lezer noemden dan voltijdstudenten en leraren: slechts drie van de 46 deeltijdstudenten noemden zich geen lezer. Van de voltijdstudenten gaf de helft aan wel van lezen te houden, maar er weinig of niet aan toe komen. Deze groep zou dus geholpen zijn met een gedragsinterventie. Van de andere helft van deze groep gaf ongeveer een derde deel aan te lezen en twee derde deel gaf aan niet van lezen te houden en ook zelden tot nooit te lezen. Deze laatste groep werd gedefinieerd als de

groep niet-gemotiveerde lezers die gebaat zijn bij een motivatie-interventie. Ook op de basisscholen is er een groep leraren die niet van lezen houdt: iets minder dan de helft van de leraren geeft aan niet te lezen en er niet van te houden. De meest extreme leeshaters zijn gelukkig een zeldzame soort op deze scholen. Een leerkracht uit deze groep antwoordde op de vraag 'Waar is jouw verhalenbundel die je met kerst hebt gekregen?': 'Oh, hadden we die nodig? Die ligt al in de papierbak.'

## Bepalende factoren in de leesgeschiedenis

In de vragenlijst die werd voorgelegd aan de diverse doelgroepen, werd een open vraag gesteld over factoren die een rol hebben gespeeld bij het al dan niet worden van een lezer. Voor de verschillende doelgroepen hebben verschillende factoren een rol gespeeld en daarnaast zagen we ook overeenkomsten tussen de doelgroepen:

- De leesopvoeding thuis. Het feit dat een deel van de deeltijdstudenten kinderen heeft en daardoor hernieuwd in aanraking is gekomen met kinderboeken, draagt bij aan het zichzelf (voor)lezer noemen.
- De bibliotheek. Met name de deeltijdgroep geeft aan dat de bibliotheek een stimulerende factor is geweest, terwijl deze factor nauwelijks een rol speelt bij de voltijdstudenten.
- Interesse in kinderboeken en ervaren hoe leuk deze zijn. Dit is een stimulerende factor voor zowel deeltijdstudenten als leraren in de praktijk.
- Het belang kennen van boeken voor de leerlingen in de groep. Dit wordt door alle doelgroepen als stimulerende factor genoemd en het meest bij de leraren in het basisonderwijs, gevolgd door de deeltijders en dan de voltijders.
- Scholing op het gebied van lezen en theorie over leesbevordering. Dit werd als stimulerend genoemd door leraren in het basisonderwijs en minder bij de andere doelgroepen.



## Het uitvoeren van activiteiten met jeugdliteratuur op de stage had effect op het leesgedrag van alle studenten.

- Negatieve factoren die leesgedrag kunnen verklaren, zijn ook volop naar voren gekomen:
- Tijdgebrek. Vooral voltijdstudenten ervaren tijdgebrek om te lezen.
- Afleiding en gebrek aan concentratie komen vooral bij leraren in het basisonderwijs naar voren als belemmerende factoren.

Bij voltijders is ook het niet kunnen vinden van een geschikt boek een reden om niet te lezen. Dit in tegenstelling tot de andere groepen. Een experiment 'vrij lezen op de pabo', in het kader van een breder op leesoffensief op Hogeschool De Kempel, waarbij voltijdstudenten op de opleiding mochten lezen in een boek naar keuze, bevestigde deze resultaten. Veel studenten hadden moeite met het vinden van een boek dat hen aansprak en uit gesprekken kwam vaak naar voren dat deze studenten geen leesvoorkeur hadden ontwikkeld. Als je je eigen leesvoorkeuren kent, zal je na één boek sneller een volgend boek pakken en zal je minder snel een tegenvallende boekkeuze maken.

De bepalende factoren in de leesgeschiedenis zijn geanalyseerd op verschillen tussen de groepen gemotiveerde en niet-gemotiveerde lezers. Bij de niet-gemotiveerde lezers scoort het verplicht lezen in het voortgezet onderwijs als factor om de motivatie te verliezen bij het lezen. Het hebben van leesproblemen of dyslexie heeft demotiverend gewerkt bij de groep voltijders. Een student beschreef hoe 'de lange lijdensweg door de gang naar het bijleskamertje' haar een hekel aan lezen had opgeleverd. Niet-gemotiveerde lezers kiezen ook eerder voor films en series dan voor een boek ter ontspanning. Bij gemotiveerde lezers werd lezen als ontspanning gezien en daarnaast bleek dat deze groep lezen altijd als plezierig ervaren heeft. Bibliotheekbezoeken hebben bij de groep gemotiveerder lezers invloed gehad om lezer te worden en te blijven. Bij de niet-gemotiveerde lezers heeft de bibliotheek nauwelijks een rol gespeeld. Een enkele student in de deeltijd gaf aan dat de slecht geoutilleerde schoolbibliotheek op de basisschool het lezen niet bepaald bevorderde.

### Gedragsinterventies

Om de repertoirekennis (het recente aanbod jeugdliteratuur) te vergroten onder (aanstaande) leraren en hen meer kinderboeken te laten lezen, is met elkaar een aantal gedragsinterventies (*nudges*) bedacht, passend bij iedere context en mogelijkheden en zijn deze uitgetoetst. Sommige keuzes werden ingegeven door resultaten uit eerder onderzoek. Zo is uit eerdere studies gebleken dat cadeauboeken en *book gifting* programma's positief effect kunnen hebben op het leesgedrag (Jongstra et al. 2023; Van Steensel 2022). Op basis van het literatuuronderzoek van Kieft et al. (2021) was de verwachting dat deze *nudges* vooral effectief zouden zijn bij de groep (aanstaande) leraren die al gemotiveerd was.

### Nudges op de pabo:

- 'Bookflix-wand': in de entree van Hogeschool De Kempel is een wand ingericht met Netflix-uitstraling, waarop een wisselend aanbod recente aanwinsten uit de jeugdliteratuur wordt getoond, die ook in De Kempelbibliotheek te leen zijn.

- Zwerfboekenkast: eveneens in de hal van De Kempel is een boekenkast geplaatst, gevuld met (veelal nieuwe, door De Kempel aangeschafte) boeken die studenten kunnen meenemen om te lezen. Ze mogen hier een ander boek voor terugzetten of het boek na lezing weer terugbrengen.

- Sociale media: er is een Facebook- en Instagram-account gestart, @Kempelleest, waarop boekentips, foto's van leesbevorderende activiteiten en leestips worden gedeeld.

- Kempelbibliotheekbezoek: in de les Nederlands bezoeken docenten met hun docent de kinderboekencollectie van De Kempel (rondleiding).

- Boek van de Week: binnen elke les Nederlands op De Kempel wordt een recent kinderboek gepromoot door de docent. Het fysieke boek wordt getoond, er wordt een begeleidende PowerPoint-dia bij getoond en een fragment voorgelezen.

- Verplichte jeugdliteratuur lezen: studenten moeten in de lesmodule over jeugdliteratuur verplicht boeken van verschillende genres zoals prentenboeken, informatieve boeken, verhalende boeken, lezen en hieraan gekoppelde stageactiviteiten uitvoeren.

### Op de basisscholen:

- Boekpromoties op studiedagen: op studiedagen worden door de taal- of leescoördinator recente aanwinsten getoond, creatieve schrijfp opdrachten gedaan (bijvoorbeeld een gedicht schrijven) en leesgesprekken gevoerd.

- Een (kinder)boek cadeau van de school: met kerst heeft één school alle leraren een verhalenbundel cadeau gedaan waar in elk leerjaar mee gewerkt kan worden en waar op een studiedag een leesgesprek over is gevoerd.

- Een boek over leesbevordering cadeau: op één school hebben alle leraren het boek *Wie niet leest is gek* van Naomi Smits cadeau gekregen.

- Maandelijks leesbevorderingstips via e-mail. Dit werd op één school gedaan.

- Voorlezen in de groep en meelezen tijdens het vrij lezen: op één school werd schoolbreed de afspraak gemaakt dat er elke dag een half uur vrij lezen op het rooster zou komen in alle groepen en dat de leraren ook lezen tijdens dat moment.

### Resultaten gedragsinterventies

Om de effecten van de verschillende interventies te meten, is aan de doelgroepen via vragenlijsten en/of interviews gevraagd welke interventies hun repertoirekennis en hun leesgedrag beïnvloed hebben. Percentueel zijn er verschillen waargenomen in effect van de interventies, maar niet alle verschillen waren ook significant. Uit de analyse bleek dat de *nudges* Bookflixwand en zwerfboekenkast op

de pabo geen significant effect hebben gehad op de repertoirekennis en het leesgedrag. Incidentele observatie leert dat vooral gasten en collega's bleven staan bij deze wand en kast, maar dat de meeste studenten hieraan voorbijliepen.

Sociale media (niet alleen het eigen account van @kempelleest, maar ook andere kanalen die aandacht besteden aan boeken) hebben wel een significant gedragseffect gesorteerd bij voltijders; deze groep geeft aan hier boekentips en lesactiviteiten uit gehaald te hebben. Er was hierbij geen significant verschil in effect tussen niet-gemotiveerde lezers en gemotiveerde lezers. Het bibliotheekbezoek aan De Kempelbibliotheek heeft bij voltijdstudenten eveneens een positief effect gehad op de

Een belangrijke gedragsinterventie die voor alle leraren effectief blijkt, is de structurele aandacht voor jeugdliteratuur in het lesaanbod (Boek van de Week) en op studiedagen op de basisschool.

repertoirekennis en dit effect was sterker voor gemotiveerde lezers dan voor niet-gemotiveerde lezers. De promotie van het Boek van de Week heeft effect op het leesgedrag, waarbij het effect op de niet-gemotiveerde lezers significant was. Bij de deeltijdstudenten was het zelfs zo dat wanneer een docent Nederlands deze promotie vergat aan het begin van de les, erop gewezen werd door de studenten. Het verplicht kinderboeken lezen in het aanbod Jeugdliteratuur op de pabo bleek effect te hebben, vooral bij reeds gemotiveerde studenten. Toch geeft ook een aantal niet-gemotiveerde studenten aan dat ze meer zijn gaan lezen door het verplicht lezen en nu vaker naar bibliotheek gaan. Ook bij de leraren in het basisonderwijs werkte de boekpromotie op studiedagen stimulerend;



de helft van de leraren gaf aan hier effect van te ondervinden, zowel gemotiveerde als niet-gemotiveerde lezers. De cadeauboeken voor de leraren hebben geen significante effecten gehad op de repertoirekennis en het leesgedrag. Mogelijk heeft dat te maken met het feit dat het slechts één boek per school betrof.

### Motivatatie-interventies

Voor niet-gemotiveerde lezers zijn er naast de *nudges* ook motivatie-interventies uitgetoetst om de repertoirekennis te vergroten. Deze motivatie-interventies waren gericht op het delen van leeservaringen.

#### Op de pabo:

- Leesgesprek: in de lesmodule over Jeugdliteratuur van het eerste studiejaar (voltijd en deeltijd) lezen studenten gezamenlijk hetzelfde boek, dat klassikaal wordt besproken aan de hand van de *vertel-eens-aanpak* (Chambers, 2012).
- Activiteiten op stage: studenten krijgen bij het aanbod over Jeugdliteratuur de opdracht stage-activiteiten rond kinderboeken uit te voeren en daarvan verslag te doen. Dit is een sociale interventie omdat deze met kinderen wordt uitgevoerd en erover wordt nagepraat in de lessen, waarbij studenten zelf ook hun leeservaringen kunnen delen.
- Jeugdboekentips geven aan collega's en praten over boeken met collega's: dit gebeurde zowel gepland, tijdens studiemomenten, als in de wandelgangen.
- Het ontwerpen van close-readinglessen: op twee scholen werden door het team leeslessen ontworpen bij rijke teksten (veelal uit jeugdliteratuur), waarbij leraren over de teksten in gesprek gingen.

### Resultaten motivatie-interventies

Hoewel het leesgesprek als zeer waardevol werd ervaren in de deeltijdgroep, heeft het daar geen effect gehad op het leesgedrag van de paar niet-gemotiveerde lezers. In de voltijdgroep vinden we hiervan eveneens geen effect. Dit is mogelijk te verklaren door het feit dat het leesgesprek slechts

één keer tijdens de opleiding heeft plaatsgevonden. Het uitvoeren van activiteiten met jeugdliteratuur op de stage had effect op het leesgedrag van *alle* studenten. En ook op een van de basisscholen had het zelf doorleven van werkvormen voor leesbevordering op studiedagen effect op hun kennis over kinderboeken en dit gold voor zowel gemotiveerde als niet-gemotiveerde leraren. Op een andere basisschool geeft een groot deel van de niet-gemotiveerde lezers aan dat hun kennis over kinderboeken vergroot is door te praten over rijke teksten en het ontwerpen van close-reading lessen, maar dit effect was niet significant. Een interventie waar in het kader van de PLG niet bewust op ingezet is, omdat die al in het aanbod op de pabo en de studiemomenten van de scholen verweven was, is het

**De verplichte leeslijst in het voortgezet onderwijs is voor veel studenten ontmoedigend, terwijl het verplicht lezen van een aantal kinderboeken op de pabo juist stimulerend werkt.**

opdoen van theoretische kennis over het belang van lezende leraren en hun taak als leesbevorderaar en helpende volwassene bij het lezen van kinderen. De ondervraagden gaven daarvan in een open vraag aan dat dit hun motivatie om kinderboeken te lezen, heeft vergroot. Die professionalisering rondom lezen had daadwerkelijk effect op alle groepen, maar het meest op de leraren en het meest op de gemotiveerde lezers.

### Conclusie: hoe kunnen leraren lezers worden?

De PLG wilde in beeld krijgen welke interventies (niet lezende) gemotiveerde en niet-gemotiveerde lezers aan het lezen krijgen. Beide doelgroepen hebben immers andere interventies nodig. Een belangrijke gedragsinterventie die voor alle leraren effectief blijkt, is de structurele aandacht voor jeugdliteratuur in lesaanbod (Boek van de Week) en op studiedagen op de basisschool. Opvallend hierbij is dat deze interventie vooral voor de niet-gemotiveerde lezers het grootste effect heeft gesorteerd om hun repertoirekennis uit te breiden. Een gemakkelijk uit te voeren interventie als deze, vallend onder de noemer consequente boekpromotie, heeft dus meteen veel effect. Andere gedragsinterventies zoals het faciliteren van bibliotheekbezoek en een verplichte leeslijst opnemen in het aanbod werken goed om afgehaakte gemotiveerde lezers op de pabo weer aan het lezen te krijgen. In de gesprekken met studenten hoorden we dat ze aangenaam verrast waren door de rijkdom aan recente jeugdliteratuur. Opvallend hierbij is dat juist de verplichte leeslijst in het voortgezet onderwijs voor een groot deel oorzaak was van het afhaken als lezer, terwijl het verplicht lezen van een aantal kinderboeken op de pabo juist stimulerend heeft gewerkt. Dat deze studenten het belang zijn gaan inzien van lezen in de context van het toekomstige beroep, kan hier mogelijk een verklaring voor zijn. Daarnaast gaven studenten aan weinig op de hoogte te zijn van geschikte jeugdliteratuur en hebben ze hiermee een update gekregen.

Verder kan het lezen als opdracht voor een toets de drempel verlagen naar het kennisnemen en lezen van jeugdliteratuur. Tips rondom jeugdliteratuur op sociale media werken krachtig bij voltijdstudenten en met name bij de groep niet-gemotiveerde lezers. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat studenten in deze leeftijdscategorie veel gebruikmaken van Instagram en TikTok en dat dit mogelijk voor niet-gemotiveerde lezers laagdrempelige kanalen zijn om toch in aanraking te komen met kinderboeken. Motivatie-interventies, beoogd voor niet-gemotiveerde lezers, die in de context van dit onderzoek gewerkt hebben, zijn ook aan te duiden. Vooral bij de leraren op de basisscholen blijken allerlei vormen van met elkaar in gesprek gaan over boeken en samen professionaliseren effect te sorteren in het uitbreiden van de repertoirekennis. Dat meer niet-lezers dan lezers hierdoor een ontwikkeling hebben doorgemaakt, strookt met het inzicht uit de theorie dat niet-lezers meer baat hebben bij een sociale interventie zoals samen praten over teksten (zie Kieft et al., 2021). Op de pabo werkte de interventie om studenten te stimuleren activiteiten met boeken uit te voeren in hun stageschool. Het feit dat ze er met leerlingen en daarna met hun medestudenten over in gesprek moeten, blijkt een stimulans om zelf ook de boeken in te duiken. In dit onderzoek hebben we laten zien dat het vruchten afwerpt wanneer je doelbewust doelgroepspecifieke interventies inzet om kinderboeken onder de aandacht te brengen en het leesgedrag te beïnvloeden.

Op de basisscholen en in de pabo van onze PLG blijven boekpromotieactiviteiten op studiedagen en in lessen uitgevoerd worden. Een uitbreiding hiervan op de pabo is dat er in het nieuwe studiejaar tijdens 'koersdagen' eveneens gestart gaat worden met een boekpromotie van een kinderboek dat gebruikt kan worden in lessen voor studenten. Het praten over boeken heeft op de pabo geresulteerd in een leesclub van personeel en studenten en ook op de basisscholen zijn of worden momenteel leesclubs opgericht. Hiervoor heeft de PLG recentelijk nog een flyer 'aanbevelingen voor leesclubs' gemaakt waar veel vraag naar is.

Anne van Buul is Docent-Onderzoeker aan Hogeschool De Kempel en houdt zich bezig met meertaligheid en leesonderwijs.

Helga van de Ven is Hogeschooldocent Nederlands, adviseur taal/lezen en opleider Post-HBO taalcoördinator op Hogeschool De Kempel in Helmond<sup>1</sup>.

<sup>1</sup> Of de verschillen tussen de groepen significant waren, is getest middels de Mann-Whitney U Test dan wel met Kruskal-Wallis Test, afhankelijk of het om de verschillen tussen twee (lezer tegenover niet-lezer) of drie (deeltijd, voltijd of leraar) groepen ging.

### Literatuur

- Chambers, A. (1991, 1993, 2012). Leespraat: De leesomgeving & Vertel eens (J. Linders, Vert.). NBD Biblion.
- Jongstra, W., Pool, J., & Pauw, I. (2021). De leesbevorderende leraar als actor in het voorsorteren én ontsluiten van verrijkende teksten. In: I. Pauw, & W. Jongstra (reds.), Een leraar met een eigen kleur: Ontwikkeling van professionele identiteit. Gompel & Svacina.
- Jongstra, W., Kieft, M., Goriot, C., & Van den Eijnden, J. (2023). Lezen en laten lezen: Een ontwerponderzoek naar de versterking van leraren als leesbevorderaars. Stichting Lezen.
- Kieft, M., Steensel, R. van, Jongstra, W., & Van den Eijnden, J. (2021). Literatuurstudie – Leraren als leesbevorderaars. NRO en Hogeschool KPZ.
- McKool, S., & Gespass, S. (2009). Does Johnny's Reading Teacher Love to Read? How Teachers' Personal Reading Habits Affect Instructional Practices. *Literacy Research and Instruction*, 48 (3), 264-276.
- Steensel, R. van (2022). Het effect van leesbevorderingsprojecten: boeken bij kinderen brengen loont. In: Y. van Dijk, M. Klaver, E. Stronks, & M. Hamel (reds.) (2022). Omdat lezen loont: Op naar effectief leesonderwijs in Nederland (pp. 111-119). Pica.
- Stichting Lezen (2021). Leesgedrag van studenten mbo en pabo in kaart gebracht. Geraadpleegd op 25 juni 2024 van <https://www.lezen.nl/leesgedrag-studenten-mbo-en-pabo-in-kaart-gebracht/>
- Stichting Lezen (2022). Het belang van leraren als leesbevorderaars. Geraadpleegd op 22 augustus 2023 van <https://www.lezen.nl/onderzoek/het-belang-van-leerkrachten-als-leesbevorderaars/>
- Swart, N. M., Gubbels, J., In 't Zandt, M., Wolbers, M. H. J., & Segers, E. (2023). PIRLS-2021: Trends in leesprestaties, leesattitude en leesgedrag van tienjarigen uit Nederland. Expertisecentrum Nederlands. Geraadpleegd op 22 augustus 2023 van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/05/16/pirls-2021-trends-in-leesprestaties-leesattitude-en-leesgedrag-van-tienjarigen-uit-nederland>